

רשימות

לדמותו של ר' בנימין

יעקב פייכמן

השם יהושע רדלר משך את העין עוד בכתבו (באחד מ"לחזות אחיאסף") את השגותיו על אחד העם. לאחר העם היה קסם הסגנון, היה קסם המחשבה. והוא היה מקובל עלינו — גם על אלה ש"ד"ר כיהם לא היו דרכיו. בכליאות היה ניכר מיד, שזה הצעיר האלמוני ימשוך לבבות בקסם משלו. היתה זאת הרגשת השירה, הנעורים. גם ההעזה החסידית, בצירוף איזה ריח חדש, היתה מלבבת. לא היה זה כוח, כי אם אולי היה החן, — חן זה שגליציה הביאה עמה; זה ההומור, שלא היה דומה להומור שלנו, יהודי רוסיה. כיום אתה מבחין כמעט בכל אחד מתבונה זו הומור מיוחד זה. נפשיות מיוחדת זו. מלבבת היתה אפילו הקוריוזיות הנאה, שחונתם מיוחד היה סברת עליה — משהו שהובא בו מאהלי ישראל שבארץ מכורתה.

אולי קוריוזיות מופלאה זו היא שמשכת גם את ברנר, איש הזעף והחיוך העצור. אל הנעימה הטראגית שעלתה מן "המעורר", נצטרפה התלהבות זו של ר' בנימין, שהכריזה על תחדש, שתבעה את החדש. ר' בנימין, כטובים שבסופרי גליציה, תראה כי דקא בלבוש יהודי, בתום יהודי, מנצנץ האור והמדרגה, שפירושו: חזון והגשמה כאחד.

*

בימים אלה, עם יום-הולדתו השבעים של ר' בנימין, שמצאוני בין מחלת התלמה, מלאו שלשים ושמנה שנים לפגישתנו הראשונה בפינת אחד העם ונחלת-בנימין שבתל-אביב. יותר ממחצית חיים (והר מחצית היותר טובה) היינו קרובים זה לזה קירבת-אחים. היינו עמלים זה עם זה באכסניות שונות. הרי זה תשובון משותף. חשבון חייו של ידיד הוא כמעט

חשבון עצמנו, וביום הגו זה, אף שזכרתי סעמים רבות, גם בלי חג, הלב ירחש לו רבות.

באופק חיינו כאן, עמק בה במידה שלא היה רחב בימים ההם, הופיע לי תמיד ככוכב-ידידות, וכל כמה שהרבת לעשות לספרות העברית מימי "המעורר" ר"ר ולפניו, ועמד לספרות הארץ, מימי כנרת, שהר דיצ עליה בשורות רוננות, כפייטן, כמבשר, ועד הספרים שכתב והמאספים שערך, הגה לי היה מן המלבב ביותר, מן המקורי ביותר באיש — עצם דמותו, עצם גיבו, זה השם החביב ר' בנימין — היה והגו עד היום לי השם הלבבי ביותר. הוא סימל לנו תמיד לא רק אדם קרוב, דורש טוב, נרשא חרזה, כי אם תום חוכמה, ידיעת האדם והבנת האדם, רחב דעת ורוחב בינה — היה אחד מאלה, ש"בעצם היותם", בלבם הטוב, באזנם הטובה, הם משקים את האויר על סביבם צמאון ליצירה, בטחון ביצירה.

מתוך אותה חבורה טובת של א. ד. גורדון ור"ר פין, ברנר ואהרונוביץ, שעמה הופיע ועמה התהלך, נבדל בקורטוב בוחמיות מייסנית, בדיחות-דעת פייט-נית, אם גם לא בלא קנאות נלהבת, כשהשעה היתה צריכה לכך (נזכור לדוגמה את הפולמוס על העבודה העברית בבנין). ואף שהפליטוניסטן (בחן המיוחד שבמושג זה) הגיע בו לעתים קרובות לידי התגלמות מיוחדת, עמד כהוגה ועמד כלוחם על כל ערכי חיינו החדשים. היה שותף לעושים ושותף להוגים. חי את מלוא חיי הישוב, ולא הפקיר מפעלים, לא הפקיר רעיונות, שעליהם נתן את חיו מעצם ימי נעוריו. ארץ-ישראל לא היתה בחייו דבר שבמקרה, משועבא מאליו — שאפשר היה שלא יבוא. בכל סגולות נפשו, באמנותו, באהבתו, היה האיש שנוצר להתערות כאן — היה החומר שממנו קורצו הראשונים, מאוהב בספרות עוד מימי "הקשת" ו"המעורר", עשה מה שעשה במסירות-נפש חלוצית, בשמחה רר

ב. כצנלסון וזיקתו לביאליק

לוי שריד

דרך הרוח מי ידע?

באלפי שבילים חודרת היא לעמקי הישות, ולאחר שנפלשה הנפש היא הופכת לעצם מעצמותו של האיש בחינת "אש עצורה בעצמותי".

מאין שאב דור התחיה את חוֹנוֹ? מי הדליק את מדורת התקומה והשיתרוּר?

הדרכים מוליכות לדור הקרוב לנו ביותר, הוא הדור שזמן פעולתו הוא סוף המאה התשע עשרה ותחילת המאה העשרים. דור זה הוציא מתוכו מורי נתיבות וסוללי דרכים, שהשפעת-הגומלין הרוחנית ביניהם היתה לאחד מסימני-ההיכר של התקופה. הללו התפרנסו זה מזה והתעשרו אהרדי בדברי רוח וברעיונות גדולים עד כי ניטשטשו גבולין והיו כלא היו. זאת היתה ההטמעה שמולידה היים ויוצרת תקופות וזרמים שמהם מתפרנסת האנושות ומת-פרנסים עמים.

אך מי כח. נ. ביאליק חדר לנפשות בני דורו? מי כבעל "הניצוץ הקטן" הבעיר את הבערה בנשמות הנוער וטלטלו טלטלת גבר?

בקובץ "הצדה", לזכרו של א. נ. גנסין, סיפר לנו ברנר כיצד עמדו הוא ורצו על החוברת שבה נדפס "ביום קיץ יום חום" לראשונה ושיננו את החרוזים היקרים, ומשהגיעו לרסיס נאמן אורידה עליך" לא עצרו דמעתם והיא נתגלגלה על דף השיר. הדמעה והיגון היו מורשת יהודים מדורי דורות, עד כדי התפקקות חוליות הנפש, עד כדי חיפוש מרדני לאפיק חדש. ובצר הדם ענה עמד הנר, בן-לחיה מתמיד לשירתו של ביאליק, בין שהוא נר על השולחן בבית "קטן ודל" ובין שהוא מתגלגל בדמות "ניצוץ קטן" או "גחלת לוחשת" או "שלהבת" או "רצפת אש" וכר.

היה נרו של ביאליק גם לאבוקתו של דור שכלא דמעתו ופרץ למיפעל במרינפש והחלטה נחושה. הוא רימן על התפקיד אשר לפני הדור לתשוק אור, "תחת פטיש הצרות הגדולות". וככה בראה אנחנו, הצעירים יותר, את דורו של ביאליק: נסערים מעצב, מאלמנות ושכול ויאוש, לתיקון נשמות גדול לאור של יצירה, לאש עלילות גדולות ונצורות.

היתה זאת, אם כן, שירת האזעקה. היא הועיקה את טובי העלומים וקידשה אותם לתפקידם. מכאן מקומה של שירת ביאליק בלבנה של העליה השנייה, ובמידה מיוחדת ביותר בביטוי הספרותי והמחשבותי של ב. כצנלסון.

מנטיה, בלי היסטוסים. לא גרס את "חשוביו המבר ססים" של אחד העם, והעדיף עליהם את מיריותו הלוהטת של ברנר: הכיר, שהרצל הוא האדם המבר קש, הלב המבוקש, באשר לא האמין אלא בשפע, באמונת הסידים, בדביקות גדולה שרק בכוחם למשור קרובים ורחוקים — להווי את הסלע ממקומו. כן יש גם שהתרפק על "ההרפתקני" — על המתור, המופלא. כלום היה אימבר משוררו? אבל משך אותו האדם הנעלך, לקראת נחשים, זה הקול המדברי, החש מרחוק את המצינות ההומים, ואף אם פוסח אחר-כך עליהם.

*

את מהותו שיערתי עוד בתופיעו ב"המעורר", הכרתי בו את האדם שאינו מרוחק להגיון הקטן — שעינו תקועה בערפלי מרחקים. בעצם סגנונו הכתבתי את הכמיהה לפלאות, היה זה סגנון, שהחיו ניצוצות כנהלולים כחולים, שביקש רעיון לא שערותו, פעמים קשה היה לדעת, מה מבקש תאיש — אבל היה ברור, שהוא רוצה להעקר מן השממה מצרות-השטח, שהוא שוקק לאנשי-קומה, על כן הלך ללמוד את סוד חובל, על כן דבק ראשונה אצלנו בתורת הגבורים של קרלייל, ויש שנמשך גם אחרי קסמיהם המסופקים של הביסמרקים. היה בכך משום ערגת רומאנטית, שעוררה את תמזורו ואירצונו של ברנר, אבל עורך "המעורר" לא נעל את שעריו גם בפני דברים תמור הים אלה. ידע ידע, שיש לו עסק בכל זאת עם בנם של רחמנים בני רחמנים, — ששמשו היא אחרת, חופיו אחרים, ועדיין לא מצא במה למלא את החלל שבמבואי יומו העולה.

*

בו קשורים פלאי המולדת הראשונים. זכורים לי הטילים בשעות השקיעה משרונה לתלאביב. מן השדות הכתולים עלה שקט, לא ידענוהו עד אז — עלו שעיפי האושר של הארץ שוכינו בה, וטרם תעלה עליהם עב ככה יד איש, שדות-השרון ההם! דומה, שגם להם היה אותו צבע כחול, עמוק, רות, טלול-ערב. חלל העולם שוב לא היה ריק, וכל הבאות היו שטוחות כשדות והם שהאדימו באורם ילדותי, העולם עצמו הן היה אז צעיר עדיין — צעיר בליח שנים...